

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Августюк Марії Миколаївни
«Ілюзія знання в метакогнітивному моніторингу
навчальної діяльності студентів ВНЗ»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність обраної дисертанткою теми є беззаперечною, адже однією з найважливіших проблем сучасної педагогічної та вікової психології є підвищення якості освітнього процесу та сприяння особистісному розвитку студента. Можливість здійснювати об'єктивний метакогнітивний моніторинг навчальної діяльності під час виконання тих чи інших завдань залежить від рівня точності метакогнітивних оцінних суджень, ефекту складності/легкості запам'ятовування, емоційного забарвлення та цікавості інформації, впливу попередніх навчальних успіхів, зворотного зв'язку, загальної впевненості у собі, розвитку самооцінки, мотивації тощо. Неспроможність виявлення розбіжностей між суб'єктивним уявленням суб'єкта про правильність розуміння чи запам'ятовування інформації та фактичним станом реалізації пізнавальних цілей знаходить вираження у появі феномена «ілюзія знання», що є помилкою метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності, оскільки ускладнює процес ефективного розуміння та запам'ятовування.

Представлена робота відзначається чіткістю в обґрунтуванні актуальності проблеми, визначенні об'єкта, предмета, мети та окресленні завдань дослідження. Ґрунтовно описано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів, спрямованих на розв'язання поставлених завдань.

Зауважимо, що дисертаційна робота належно структурована, її науковий апарат відповідає змісту. Заявлені завдання дослідження повністю виконано. Отримані під час дослідження результати апробовані на різних

конференціях, використовуються в навчальному процесі зазначених навчальних закладів та установ, що підтверджується довідками про впровадження. Крім того, доцільно відзначити структурну раціональність, коректність та професійність психологічного аналізу, чіткість та логічність викладу змісту дисертаційного дослідження.

Результати наукової роботи відображені у 14 наукових публікаціях, з них, зокрема, сім статей у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі психології, одна стаття у закордонному науковому періодичному виданні. Основні положення дисертаційного дослідження були апробовані здобувачкою на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Робота має беззаперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Основний текст дисертації представлено у трьох розділах, в яких збалансовані теоретико-методологічні та експериментальні складові, спрямовані на розв'язання сформульованих автором завдань. Розділи є завершеними, містять ґрунтовні висновки. Текст достатньо проілюстрований таблицями й рисунками, що слугують об'ємною ілюстрацією експериментальних даних, отриманих на констатувальному, формувальному та контрольному етапах дослідження, а також полегшують розуміння дослідження та позитивно впливають на сприймання основних результатів та висновків.

Структурно доцільним у роботі є перший розділ дисертації – «Теоретико-методологічні засади вивчення ілюзії знання в метакогнітивному моніторингу», у якому визначено основні результати теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з проблем дослідження метакогнітивного моніторингу та ілюзії знання, що виступає однією з його найбільш поширених помилок. У цій частині роботи наведено результати аналізу структурних компонентів метакогнітивного моніторингу, окреслено проблему зв'язку достовірності метакогнітивного моніторингу з результативністю навчальної діяльності. Ґрунтуючись на результатах

теоретичного аналізу, у роботі згруповано види метакогнітивного моніторингу за критеріями достовірності, рівня виконання, часової імплікативності, ділянки оцінювання навчальних досягнень, ділянки відстежування процесів пізнання, рівня усвідомлення, основи побудови суджень тощо.

Усебічно розглянуті авторкою найбільш вагомимі тлумачення ілюзії знання дозволили їй подати власне визначення цього поняття, яке дисертантка розглядає як «помилку метакогнітивного моніторингу, яка виникає внаслідок надмірної суб'єктивної впевненості у знанні, що не відповідає об'єктивній успішності виконання завдання» (с. 27).

У цій частині роботи визначено місце ілюзії знання в метакогнітивному моніторингу навчальної діяльності студентів. У роботі авторкою реалізується спроба цілісного підходу до вивчення чинників достовірності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів. Спираючись на результати теоретичного аналізу, авторка виокремлює такі чинники достовірності метакогнітивного моніторингу, як характеристики інформації, особистісні якості, когнітивні та метапізнавальні особливості студентів, індивідуально-психологічні відмінності, що характеризують людину як суб'єкта пізнання і розглядаються у зв'язку з успішністю розв'язання як окремих завдань, так і навчальною успішністю загалом. Не викликає заперечень те, що проблему достовірності метакогнітивного моніторингу потрібно розглядати в системі відповідних психолого-педагогічних умов здійснення навчальної діяльності студентів.

У другому розділі дисертаційної роботи – «Експериментальне дослідження ілюзії знання в метакогнітивному моніторингу навчальної діяльності студентів» – представлено опис процедури та здійснено аналіз емпіричного дослідження ілюзії знання в метакогнітивному моніторингу. Зокрема, дисертантка здійснює аналіз ілюзії знання у розрізі системи виокремлених чинників достовірності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів.

Достатньо переконливо в психометричному плані виглядає обраний авторкою психодіагностичний комплекс, що дав можливість здобувачці одержати розгорнуту емпіричну інформацію щодо різноаспектних, але взаємопов'язаних чинників достовірності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності. Особливого схвалення заслуговує науково обґрунтована інтерпретація отриманих даних та їх математико-статистична обробка.

Емпірично встановлено, що ілюзія знання, як надмірна впевненість, має місце в усіх видах суджень про вивчене, однак більшою мірою проявляється у проспективних судженнях. Ілюзія знання залежить від типу представлення інформації (у вигляді тексту, тверджень чи пар слів), типу тестового завдання (надмірну впевненість зумовлює робота з запитаннями, що передбачають вибір із множини варіантів), обсягу інформації (ілюзія знання є вищою при відтворенні більших за обсягом текстів), стилю інформації (найбільш надмірно впевненими у своїх знаннях досліджувані є під час роботи з текстами художнього стилю).

Емпірично доведено, що ілюзія знання у проспективних судженнях найтісніше пов'язана з метакогнітивними характеристиками студентів (метакогнітивна активність та метакогнітивна включеність у діяльність), тоді як у ретроспективних судженнях – із загальною впевненістю у собі та метакогнітивною включеністю в діяльність. Отримано дані щодо опосередкованого зв'язку рефлексивності, навчальної мотивації, самоефективності та уявлень студентів про «фіксований або нарощуваний» інтелект з ілюзією знання, який проявляється через систему зв'язків з метакогнітивними характеристиками та загальною впевненістю у собі.

Загалом, констатувальна частина дослідження є достатньо змістовною та різноплановою, характеризується вдало підібраним і багатим діагностичним інструментарієм, яскравою демонстрацією результатів у вигляді графіків і таблиць, що полегшують сприймання інформації. Отримані

емпіричні дані та результати констатувального етапу дослідження стали основою для проведення формувального експерименту.

У третьому розділі – «Формування навичок ефективного метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів ВНЗ» – подано обґрунтування та результати апробації тренінгової програми, направленої на нівелювання ілюзії знання в метакогнітивному моніторингу навчальної діяльності студентів ВНЗ. Обґрунтовані основні теоретичні положення щодо психолого-педагогічних умов нівелювання ілюзії знання, а, відтак, оптимізації метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів ВНЗ можуть бути використані практичними психологами системи освіти, а також викладачами ВНЗ під час лекційних та практичних занять, студентами під час підготовки до занять, іспитів тощо.

Загалом, дисертаційне дослідження М. М. Августюк за темою: «Ілюзія знання в метакогнітивному моніторингу навчальної діяльності студентів ВНЗ» є завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Надійність та вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечена методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, сукупністю стандартизованих валідних методик, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки досліджуваних, якісним та кількісним аналізом отриманого експериментального матеріалу, використанням статистичної оцінки отриманих емпіричних даних та їх апробацією. Висновки відображають отримані результати у процесі дослідження відповідно до поставлених завдань.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження виконане на належному науковому рівні, присвячене актуальній темі, містить наукову новизну, є теоретично та практично значущим. Однак, позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження Марією Миколаївною Августюк, слід висловити також деякі зауваження-міркування та побажання щодо роботи:

1. Заслуговує на увагу розмежування автором дисертації понять «ілюзія знання» та «ілюзорне знання», однак, на нашу думку, варто було б більш ґрунтовно та глибоко обґрунтувати останнє поняття.

2. Здобувачі потрібно більш ґрунтовно проаналізувати та проінтерпретувати дані щодо зв'язку навчальної успішності студентів та показників ілюзії знання, отриманих в лабораторних дослідженнях.

3. Результати емпіричного дослідження мали б більшу наукову цінність, якби математико-статистичний аналіз емпіричних даних щодо чинників ілюзії знання та достовірності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів був доповнений факторним аналізом. Це дало б можливість здобувачу отримати більш обґрунтовані наукові висновки, дозволило б конкретизувати відповідні положення дисертації щодо психолого-педагогічних умов нівелювання негативного впливу ілюзії знання на метакогнітивний моніторинг навчальної діяльності студентів.

4. У перспективі бажано було б розширити експериментальне вивчення ілюзії знання у розрізі когнітивних особливостей студентів (когнітивних стилів тощо), мисленнєвих стратегій, когнітивних підказок, евристик пізнання тощо.

5. В оформленні матеріалів дослідження дисертантці, на жаль, не вдалося уникнути окремих нераціональних повторів тексту, граматичних, стилістичних та технічних огріхів.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки здійсненого дослідження та жодним чином не знижують наукового рівня дисертації. Загалом, дисертаційна робота справляє враження ґрунтовного емпіричного дослідження, з грамотним статистичним аналізом і з серйозними науковими результатами. Здобувачка проявила самостійність у розробці складної наукової проблеми, здійснила ґрунтовний теоретичний аналіз, отримала цікаві експериментальні дані. Результати дисертаційної роботи і висновки

достатньо обґрунтовані теоретично та підтверджені емпіричними даними.
Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Вважаємо, що дисертація на тему «Ілюзія знання в метакогнітивному моніторингу навчальної діяльності студентів ВНЗ» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» постанови Кабінету міністрів України, а її автор, Августюк Марія Миколаївна, заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

Т. Б. Хомуленко

